

Upravljanje hemikalijama

Pregled

Zakonodavni okvir stvoren usvajanjem Zakona o hemikalijama i Zakona o biocidnim proizvodima i odgovarajućih podzakonskih propisa uspostavio je sistem upravljanja hemikalijama po principima EU.

U Pregovaračkoj poziciji predviđena je izrada i usvajanje Zakona o sprovоđenju REACH¹¹¹ uredbe, kao i Zakona o sprovоđenju BPR¹¹² uredbe do kraja 2021. godine, a koji bi se primenjivali od datuma pristupanja, ali ovi zakoni nisu usvojeni u predviđenom¹¹³ periodu. Planira se i izrada novog Zakona o hemikalijama, koji će zadržati specifične odredbe iz postojećeg zakona, odnosno one koje se odnose na Registar hemikalija (nacionalni registri hemikalija su u principu u skladu sa EU zakonodavstvom), ali neće sadržati odredbe usklađene sa REACH Uredbom. Republika Srbija će sprovoditi REACH i BPR uredbe od datuma pristupanja, zavisno od specifičnih aranžmana za zahteve za koje su neophodni periodi prilagođavanja, pa su zato zatraženi potrebni periodi prilagođavanja za punu primenu REACH uredbe (naročito za procese registracije i autorizacije), kao i CLP¹¹⁴ i BRP uredbe.

Tokom 2021. godine usvojen je novi Zakon o biocidnim proizvodima¹¹⁵ radi usklađivanja sa Uredbom o biocidnim proizvodima (528/2012/EU) koju nije bilo moguće u celosti preuzeti s obzirom na to da se njome, između ostalog, uređuju postupci koje centralizovano sprovode Evropska agencija za hemikalije (ECHA) ili Evropska komisija.

Jedna od ključnih novina jeste uvođenje pravila da se za biocidni proizvod za koji je u EU nadležni organ države članice EU ili Evropska komisija donela

111 REACH (eng. *Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of chemicals*) – Uredba o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija

112 BPR (eng. *Biocidal Products Regulation*) – Uredba o biocidnim proizvodima

113 Pregovaračka pozicija RS za Poglavlje 27, Vlada Republike Srbije, 2019. godine

114 CLP (eng. *Classification, Labelling and Packaging*) – Uredba o klasifikaciji, obeležavanju i pakovanju hemikalija

115 „Službeni glasnik RS”, br. 109/2021.

odobrenje mora pokrenuti postupak priznavanja tog odobrenja. Druga bitna novina jeste uređivanje stavljanja na tržište proizvoda koji su tretirani biocidnim proizvodom.

U vezi sa ažuriranjem propisa koji se odnose na upravljanje hemikalijama tokom 2021. godine ažurirana je samo Lista supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost i Lista supstanci koje izazivaju zabrinutost. Ministarstvo zaštite životne sredine je 3. decembra 2021. godine u Privrednoj komori Srbije predstavilo novi Nacrt pravilnika o klasifikaciji, pakovanju, obeležavanju i oglašavanju hemikalije i određenog proizvoda u skladu sa GHS u cilju usklađivanja sa *Adaptation to Technical Progress – ATP 12*, s planiranim izmenama u svih šest aneksa, koji je trebalo da bude objavljen početkom 2022. godine, ali se to do momenta pisanja ovog izveštaja nije desilo. Tom prilikom predstavljen je i Nacrt nove izmene Pravilnika o zabranama i ograničenjima, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, koji je takođe planiran da bude objavljen početkom 2022. godine s propisanim prelaznim periodima, što se nije dogodilo.

Posebno ističemo neophodnost što bržeg usvajanja zabrana koje se odnose na sadržaj određenih ftalata u proizvodima za opštu upotrebu, kao i zabranu supstanci koje su klasifikovane kao karcinogene, mutagene i/ili toksične po reprodukciju (kategorije 1A ili 1B) u tekstu, odeći i obući. Obe zabrane su postale obavezujuće u EU tokom 2020. godine čime su proizvodi koji ih sadrže povučeni sa EU tržišta, tako da postoji rizik da se proizvodi za opštu upotrebu koji sadrže ove zabranjene supstance prelivaju sa EU tržišta na srpsko tržište (gde su i dalje dozvoljeni usled nepostojanja ove zabrane).

Slična situacija je i sa zabranom stavljanja u promet određenih supstanci koje se nalaze u bojama za tetovažu i trajnoj šminki, koja je postala obavezujuća u EU od 5. januara 2022. godine.

Što se tiče dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci (POPs), s obzirom na to da je EU zamenila Uredbu 850/2004/EZ Uredbom 2019/1021/EU i kasnjim dopunama, potrebno je izvršiti neophodna usklađivanja. Akcioni planovi Nacionalnog implementacionog plana za Stokholmsku konvenciju su ostali neusvojeni, a od 2021. godine su i zastareli s obzirom na to da su projektovani do 2020. godine.

Pregovaračkom pozicijom je predviđeno usvajanje Zakona o sprovođenju EU Uredbe o živi (2017/852/EU) do kraja 2021. godine, ali se to nije desilo. Zabrinjavajuće je da mere koje se odnose na otpad koji sadrži živu iz dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu u Srbiji nisu obuhvaćene Programom o upravljanju otpadom Republike Srbije za period od 2022. do 2031. godine. Dosad nije donesena odluka o ratifikaciji Minamata konvencije o živi.

Neophodno je nastaviti s razvojem zakonodavnog okvira, kako kroz harmonizaciju propisa, uzimajući u obzir nove uredbe EU, kao i izmene i dopune postojećih propisa, tako i jačanjem kapaciteta neophodnih za sprovođenje propisa.

Propisani upravni postupci se sprovode, ali imajući u vidu obim i sadržaj dokumentacije koja se zahteva ovim postupcima, kao i poverljivost pojedinih podataka, neophodno je nastaviti sa unapređenjem sistema, i to posebno elektronske dostave podataka, kao i podizanjem administrativnih i stručnih kapaciteta Odeljenja za hemikalije, kao i inspekcijskih organa na poslovima kontrole hemikalija i biocidnih proizvoda. Neophodno je unaprediti efikasnost sprovođenja upravnih postupaka upisa u Registar hemikalija i upisa u Privremenu listu za dostavljanje tehničkog dosjeva za biocidne proizvode, u smislu jačanja elektronske zaštite i pristupa podacima i samog unapređenja rada na elektronskim portalima. Pored toga, potrebno je doneti Rešenja o upisu u Registar hemikalija po ubrzanom postupku za zahteve iz ranijih godina i uskladiti zahteve za ispitivanje efikasnosti biocidnog proizvoda s laboratorijskim kapacitetima u Srbiji.

Potrebno je uspostaviti mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama kojim se nalaže Ministarstvu zaštite životne sredine da izradi i sproveđe projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i organizmima kako bi se pratio rizik koje hemikalije predstavljaju po zdravlje ljudi i životnu sredinu, odnosno da bi se obezbedila kontrola načina korišćenja supstanci koje izazivaju zabrinutost i sprovođenja ograničenja i zabrana proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija. Ova veoma značajna mera bi omogućila sagledavanje stvarnog napretka smanjivanja rizika od najopasnijih hemikalija.

Zbog izmena na internet stranici Ministarstva zaštite životne sredine nisu objavljene mnoge informacije iz oblasti upravljanja hemikalija, zbog čega je dodatno smanjena transparentnost sprovođenja propisa. Zato je neophodno: nastaviti s radom na Informativnom pultu za hemikalije i biocidne proizvode i upotpuniti informacije koje sadrži, a koje su navedene u poglavlju „Sprovođenje propisa”; učiniti javno dostupnim broj izdatih rešenja o upisu u Registar hemikalija po godinama, kao i podatke o stavljanju hemikalija na tržište po klasama opasnosti kao statistički podatak, i informacije o sprovođenju svih konvencija koje su u vezi sa upravljanjem hemikalijama. Bilo bi korisno da Ministarstvo objavi i podatke o upisu supstanci koje izazivaju zabrinutost, i da li su mere za smanjenje rizika koje privredni subjekti primenjuju dovoljne za kontrolu rizika od ovih hemikalija.

Direktiva 2010/63/EU o dobrobiti oglednih životinja je delimično preneta. Za potpuno usaglašavanje Direktive 2010/63/EZ o dobrobiti oglednih životinja s nacionalnim zakonodavstvom, potrebno je uraditi izmene Zakona o dobrobiti životinja koje su prema Pregovaračkoj poziciji planirane do kraja 2020. godine, kao i usvajanje novog Pravilnika o dobrobiti oglednih životinja do kraja 2021. godine, ali to dosad nije realizovano.

U pogledu administrativnih kapaciteta za obavljanje stručnih poslova u ovoj oblasti primetno je da ni tokom 2021. godine nije došlo do značajnih promena u odnosu na kapacitete u prethodnom periodu, iako je to nužno kako bi se dostigao nivo neophodan za sprovođenje propisa, kao i za dalji razvoj sistema upravljanja hemikalijama. Potrebno je pojačati inspekcijski nadzor nad hemikalijama i biocidnim proizvodima (naročito hemikalija u predmetima opšte upotrebe), kako u smislu jačanja kapaciteta samih inspekcija i povećanje broja inspekcijskih nadzora, tako i unosa nebezbednih predmeta s tržišta u NEPRO bazu, a kako bi se osiguralo adekvatno informisanje građana o predmetima povučenim s tržišta usled hemijskog rizika.

Iako se na osnovu povećanja zainteresovanosti potrošača za održive načine kupovine i sve češćeg promovisanja održivih rešenja u svakodnevnom životu može očekivati da će sve više njih koristiti pravo na informaciju o sadržaju opasnih supstanci u proizvodima koje je definisano članom 27. Zakona o he-

mikalijama, neophodno je da Ministarstvo zaštite životne sredine vrši nadzor nad zaštitom prava potrošača iz ovog člana. Na osnovu sprovedene ankete ALHema, čak 80% građana i građanki (od 215 ispitanih) koji su poslali zahtev za dostavljanje informacija nisu uspeli da ostvare ovo zakonsko pravo.

Neophodno je obezbediti finansijska sredstva za jačanje administrativnih i stručnih kapaciteta Odeljenja za hemikalije u Ministarstvu, kao i inspekcijskih organa koje sprovode nadzor nad sprovođenjem Zakona o hemikalijama i nad novim Zakonom o biocidnim proizvodima, kako bi se upravni postupci sprovodili bez probijanja vremenskih rokova, a imajući u vidu njihovu obimnost i kompleksnost. Otvaranjem Klastera 4 – Zelena agenda i održiva povezanost u decembru 2021. godine, unutar kojeg se nalazi Poglavlje 27, povećava se obim posla za Odeljenje za hemikalije pri Ministarstvu koje se bavi REACH i BPR uredbama.

Strateški i zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir stvoren usvajanjem Zakona o hemikalijama i Zakona o biocidnim proizvodima i odgovarajućih podzakonskih propisa uspostavio je sistem upravljanja hemikalijama po principima EU. Zakon o hemikalijama je usklađen sa REACH uredbom (EC 1907/2006) u onoj meri u kojoj je moguće, zbog centralizovanih procedura koje REACH uredba propisuje i za čije je sprovođenje neophodno članstvo u EU, kao što su postupci registracije, evaluacije i autorizacije^{116,117}. Republika Srbija je zatražila potrebne periode prilagođavanja za punu promenu REACH (naročito za procese registracije i autorizacije), CLP i BRP uredbe. U Pregovaračkoj poziciji predviđena je izrada i usvajanje Zakona o sprovođenju REACH Uredbe do 2021. godine koji bi se primenjivao od datuma pristupanja, ali ovaj zakon još uvek nije usvojen. Planira se i izrada novog Zakona o hemikalijama, koji će zadržati specifične odredbe iz postojećeg zakona, odnosno one koje se odnose na Registar hemikalija (nacionalni registri hemikalija su u principu u skladu sa EU zakonodavstvom), ali neće sadržati odredbe usklađene sa REACH uredbom.

U pogledu ažuriranja propisa koji se odnose na klasifikaciju i obeležavanje hemikalija radi njihovog prilagođavanja u pogledu tehničkog i naučnog napretka nije došlo do pozitivnog pomaka u izveštajnom periodu u odnosu na prethodni izveštaj. Poslednjim ažuriranjem Pravilnika o spisku klasifikovanih supstanci¹¹⁸ iz marta 2020. godine spisak je usklađen sa *Adaptation to Technical Progress – ATP 13*, koji je u EU u primeni od 1. 5. 2020. godine, a u Republici Srbiji od 1. 10. 2020. godine.¹¹⁹ Međutim, u EU je u primeni i ATP 14 od 9. 9. 2021. godine, kao i ATP 15 od 1. 3. 2022. godine, dok je primena ATP 17 obavezujuća od 17. 12. 2022.

¹¹⁶ MZŠS 2009a. Ministarstvo zaštite životne sredine: Zakon o hemikalijama, „Službeni glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015.

¹¹⁷ MZŠS, 2009b. Ministarstvo zaštite životne sredine, Zakon o biocidnim proizvodima, „Službeni glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 92/2011 i 25/2015.

¹¹⁸ „Službeni glasnik RS”, br. 22/20.

¹¹⁹ MZŠS, 2020a. Ministarstvo zaštite životne sredine: Pravilnik o Spisku klasifikovanih supstanci, „Službeni glasnik RS”, br. 22/2020.

godine. Svi ovi ATP-ovi se odnose na Spisak klasifikovanih supstanci (Aneks VI CLP uredbe).

Što se tiče Pravilnika o klasifikaciji, pakovanju, obeležavanju i oglašavanju hemikalije i određenog proizvoda u skladu sa GHS¹²⁰ nije bilo novih ažuriranja u izveštajnom periodu, tako da je on usklađen sa ATP 11. U EU je još u martu 2019. godine objavljen ATP 12, a koji je u primeni od 17. 10. 2020. godine.

Ministarstvo zaštite životne sredine je 3. 12. 2021. godine u Privrednoj komori Srbije predstavilo novi Nacrt Pravilnika o klasifikaciji, pakovanju, obeležavanju i oglašavanju hemikalije i određenog proizvoda u skladu sa GHS, u cilju usklađivanja sa ATP 12 s planiranim izmenama u svih šest aneksa, koji je planiran da bude objavljen početkom 2022. godine, ali se to do momenta pisanja ovog izveštaja nije desilo.

Nacrtom su predviđene sledeće izmene: uvodi se nova klasa opasnosti u delu fizičkih opasnosti – desenzibilisani eksplozivi; uvodi se nova kategorija opasnosti – samozapaljivi gasovi, unutar klase opasnosti: Zapaljivi gasovi; prilagođavaju se: kriterijumi za supstance i smeše koje u kontaktu s vodom emituju zapaljive gasove; opšte odredbe za klasifikaciju aerosolnih formi smeša; opšte granične koncentracije.

Unapređuju se definicije i kriterijumi za klasifikaciju za klase opasnosti: eksplozivi, zapaljivi gasovi, zapaljive tečnosti, zapaljive čvrste supstance i smeše; akutna toksičnost, korozija/iritacija kože, teško oštećenje oka/iritacija oka, senzibilizacija kože i senzibilizacija respiratornih organa, mutagenost germinalnih ćelija, karcinogenost, reproduktivna toksičnost, specifična toksičnost za ciljni organ i opasnost od aspiracije.

Menjaju se neka od obaveštenja o opasnosti i obaveštenja o merama predustrožnosti.

Važno je naglasiti da je redovno usaglašavanje ovih propisa od izuzetne važnosti, s obzirom na to da kašnjenje u ažuriranju Spiska klasifikovanih supstanci kao posledicu ima odstupanje podataka o harmonizovano klasifikovanim

¹²⁰ „Službeni glasnik RS”, br. 21/19.

supstancama u Srbiji i EU. Stoga u pojedinim slučajevima dolazi do odstupanja prilikom implementacije propisanih odredbi o klasifikaciji i obeležavanju istih supstanci i smeša kada su na tržištu EU i Republike Srbije, što je u suprotnosti sa osnovnim ciljem GHS sistema - da na svim tržištima hemikalije budu klasifikovane i obeležene prema istim pravilima, odnosno na isti način. Ukoliko nisu ispoštovana ova pravila, nastaju teškoće u pogledu slobodnog prometa hemikalija iz uvoza, kao i zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Tokom izveštajnog perioda nije došlo do ažuriranja propisa kojima se uređuju ograničenja i zabrane proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija.

Ministarstvo zaštite životne sredine je 3. 12. 2021. godine u Privrednoj komorii Srbije predstavilo nacrt izmene Pravilnika o zabranama i ograničenjima, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, koji je planiran da bude objavljen početkom 2022. godine, ali se to do momenta pisanja ovog izveštaja nije desilo. Planiranim izmenama je predviđeno usvajanje sledećih zabrana/ograničenja, s propisanim prelaznim periodima: ftalata (DEHP, DBP, BBP i DIBP) u proizvodima koji se koriste u zatvorenim prostorima (2018/2005/EU); karcinogenih, mutagenih i toksično-reprodukтивnih supstanci u odeći, tekstilu i obući (2018/1513/EU); (3,3,4,4,5,5,6,6,7,7,8,8,8-tridekafluorooktil) silantriol, svi njegovi mono-, di – ili tri-O-(alkil) derivati (TDFA) u smešama za opštu upotrebu koje sadrže organske rastvarače u proizvodima sa raspršivačem (2019/957/EU); korišćenje diizocijanata kao samostalne supstance ili kao sastojka drugih supstanci ili smeša za industrijsku ili profesionalnu upotrebu (2020/1149/EU), kao i stavljanje u promet određenih supstanci koje se nalaze u bojama za tetovažu i trajnoj šminki (2020/2081/EU). U nacrtu izmena Pravilnika zasad nije predviđeno preuzimanje Uredbe 2019/1148/EU o zabrani/ograničenjima prekursora eksploziva, kao i o zabrani/ograničenju olova u sačmi za pucanje iz sačmarice u močvarnim područjima i u njihovoј blizini (2021/57/EU) zbog primedbi lovačkih udruženja.

Neophodno je nastaviti sa harmonizacijom ovog propisa s obzirom na to da EU lista do ovog trenutka ima 76 unosa, dok domaći propis sadrži 71 ograničenje/zabranu proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja određenih opasnih supstanci, smeša ili proizvoda. Neophodno je da se što pre usvoji zabrana koje se

odnose na sadržaj određenih fthalata u proizvodima za opštu upotrebu, kao i zabrana supstanci koje su klasifikovane kao karcinogene, mutagene i/ili toksične po reprodukciju (kategorije 1A ili 1B) u tekstu, očeći i obući. Obe zabrane su postale obavezujuće u EU tokom 2020. godine, čime su proizvodi koji ih sadrže povućeni sa EU tržišta, tako da postoji opasnost da zbog nepostojanja ovih zabrana u domaćem zakonodavstvu ti proizvodi dospeju na tržište Republike Srbije. Slična situacija je i sa zabranom stavljanja u promet određenih supstanci koje se nalaze u bojama za tetovažu i trajnoj šminki, koja je postala obavezujuća u EU od 5. 1. 2022, a predviđen prelazni period za Republiku Srbiju je do 4. 1. 2023. godine.

U toku 2021. godine stupile su na snagu sledeće zabrane, koje su usvojene prethodnim ažuriranjem ovog propisa:

- 1.** Nakon 1. januara 2021. godine, zabrana stavljanja u promet kožmetičkih proizvoda koji se ispiraju, a koji su uređeni propisima o kozmetičkim proizvodima, ako je maseni udio oktametilciklotrasilosana (D4) i dekametilciklopentansilosana (D5) jednaka ili veća od 0,1%;
- 2.** Nakon 1. juna 2021. godine, zabrana stavljanja u promet N-metil-2-pirolidon (NMP) kao supstance ili kao sastojka u smešama, u koncentraciji jednakoj ili većoj od 0,3% ako proizvođači, uvoznici i dalji korisnici u izveštaju o bezbednosti hemikalije i u bezbednosnom listu nisu uključili izvedene doze bez efekta (*Derived No-Effect Level*, DNEL), za radnike $14,4 \text{ mg/m}^3$ za inhalacionu izloženost i $4,8 \text{ mg/kg}$ /dnevno za dermalnu izloženost, kao i zabrana proizvodnje i korišćenja ove supstance ako proizvođač i dalji korisnik ne preduzmu odgovarajuće mere upravljanja rizikom i ne omoguće primerene radne uslove, kojima se osigurava da izloženost radnika bude ispod vrednosti DNEL;

- 3.** Posle 3. februara 2021. godine, zabrana stavljanja u promet tekstilnih proizvoda za koje se može pretpostaviti da će se prati u vodi tokom normalnog životnog ciklusa, ako sadrže nonilfenol ili nonilfenol etoksilat u koncentracijama jednakim ili većim od 0,1% (m/m) u tom tekstilnom proizvodu ili bilo kom delu tekstilnog proizvoda;
- 4.** Posle 2. marta 2021. godine, zabrana proizvodnja ili stavljanje u promet dekabromodifeniletira (decaBDE) kao samostalne supstance, odnosno kao sastojka drugih supstanci ili smeša, kao i u proizvodima koji sadrže ovu supstancu u koncentraciji koja je jednaka ili veća od 0,1% (m/m);

Što se tiče dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci, s obzirom na to da je EU zamenila Uredbu 850/2004/EZ Uredbom 2019/1021/EU i dvema kasnjim dopunama, potrebno je izvršiti neophodna usklađivanja. Na osnovu naših saznanja, izmena Priloga 2 Pravilnika o zabranama i ograničenjima, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija je pripremljena i trebalo je da bude usvojena početkom 2022. godine, ali u momentu pisanja ovog izveštaja još se nije realizovala.

U pogledu ažuriranja Liste supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost došlo je do pozitivnih promena u odnosu na Izveštaj iz 2021. godine¹²¹ usvajanjem dopuna¹²², tako da Lista supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost u Republici Srbiji sadrži 211 unosa. S obzirom na to da je u EU ova lista dodatno ažurirana u nekoliko navrata (poslednja dopuna u januaru 2022) i trenutno sadrži 223 unosa, postoji razlika u odnosu na domaći propis od 12 supstanci, što ograničava ostvarivanje prava potrošača u Srbiji na informacije o prisustvu tih nedostajućih supstanci u proizvodima.

Lista supstanci koje izazivaju zabrinutost je takođe ažurirana u 2021. godini¹²³ i u ovom momentu je u potpunosti harmonizovana s relevantnom EU listom.

121 K27, 2021, Koalicija 27 (2021): Poglavlje 27 u Srbiji: Napredak pod ključem

122 „Službeni glasnik RS”, br. 86/2021.

123 „Službeni glasnik RS”, br. 86/2021.

U toku 2021. godine usvojen je novi Zakon o biocidnim proizvodima¹²⁴ radi usklađivanja sa Uredbom o biocidnim proizvodima (528/2012/EU), koju nije bilo moguće u celosti preuzeti s obzirom na to da se njome, između ostalog, uređuju postupci koje centralizovano sprovode Evropska agencija za hemikalije (ECHA) ili Evropska komisija. Kako bi se postigla puna implementacija EU Uredbe o biocidnim proizvodima potrebno je, između ostalog, imati pristup R4BP (EU registar za biocidne proizvode), izraditi dosijee u IUCLID formatu, kao i imati mogućnost razmene podataka, rešavanja prigovora i komunikaciju sa Evropskom agencijom za hemikalije (ECHA). Republika Srbija je najavila potrebne adaptacione periode za punu primenu BPR Uredbe, a koji se odnose na podnošenje zahteva za uključivanje alternativnih snabdevača u ECHA, podnošenje zahteva za odobrenje biocidnih proizvoda, kao i za postepeno uklanjanje s tržišta neusaglašenih biocidnih proizvoda.

Jedna od ključnih novina jeste uvođenje pravila da se za biocidni proizvod za koji je u EU nadležni organ države članice EU ili Evropska komisija donela odobrenje mora pokrenuti postupak priznavanja tog odobrenja. Druga bitna novina jeste uređivanje stavljanja na tržište proizvoda koji su tretirani biocidnim proizvodom (npr. antibakterijske čarape tretirane biocidnim proizvodom radi sprečavanja neprijatnog mirisa, frižider koji je tretiran biocidnim proizvodom u cilju sprečavanja pojave buđi i neprijatnog mirisa, antibakterijski sunđer za pranje posuđa). Uvodi se i odredba kojom se lice koje stavlja na tržište tretirani proizvod obavezuje da na zahtev potrošača u roku od 45 dana besplatno dostavi podatke o biocidnom tretmanu tretiranog proizvoda. Prema Pregovaračkoj poziciji planirana je izrada i usvajanje Zakona o sprovođenju BPR Uredbe za četvrti kvartal 2021. godine, koji bi se primenjivao od datuma pristupanja, ali ovaj zakon još uvek nije usvojen.

Pregovaračkom pozicijom je predviđeno usvajanje Zakona o sprovođenju EU Uredbe o živi (2017/852/EU) do kraja 2021. godine, ali se to nije desilo. Zabrinjavajuće je da mere koje se odnose na otpad koji sadrži živu iz dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu u Srbiji nisu obuhvaćene Programom

¹²⁴ „Službeni glasnik RS”, br. 109/2021.

o upravljanju otpadom Republike Srbije za period od 2022. do 2031. godine. Minamata konvencija o živi još uvek nije ratifikovana.

U pogledu administrativnih kapaciteta za obavljanje stručnih poslova u ovoj oblasti nije došlo do značajnih promena u odnosu na kapacitete u prethodnom periodu. Radi procene za neophodna unapređenja kapaciteta u administraciji u ovoj oblasti ECHA – Evropska agencija za hemikaliju je sačinila dokument *Action Plan – Serbia, Assessment of the national capacity and readiness to implement and enforce REACH, CLP, BPR and PIC in Montenegro and Serbia*¹²⁵. U dokumentu su procenjeni kapaciteti državnih organa i date preporuke za njihovo unapređenje koje je neophodno usvojiti.

Postoji značajno kašnjenje u procesu usklađivanja propisa koji se odnose na metode ispitivanja opasnih svojstava hemikalija, jer propisi od 2012. godine nisu ažurirani.

Direktiva 2010/63/EU o dobropotri oglednih životinja je delimično preneta u zakonodavstvo Republike Srbije. Međutim, skoro sve najvažnije odredbe (registracija korisnika, odgajivača i dobavljača, odobravanje ogleda, osnivanje dva tela koja su ekvivalentna telu za dobropotri životinja i nacionalnom odboru itd.) već su prenete u Zakon o dobropotri životinja¹²⁶ i Pravilnik o uslovima za upis u Registar za oglede na životnjama i sadržini i načinu vođenja tog registra, programu obuke o dobropotri oglednih životinja, obrascu zahteva za odobrenje sprovođenja ogleda na životnjama, načinu nege, postupanja i lišavanja života oglednih životinja, kao i o sadržini i načinu vođenja evidencije o držanju, reprodukciji, prometu, odnosno sprovođenju ogleda na životnjama.¹²⁷ Uprava za veterinu u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorna za izdavanje odobrenja sprovođenja ogleda na životnjama, za registraciju svih korisnika, odgajivača i dobavljača, vođenje Registra za oglede na životnjama, izradu zakonodavstva i pravilnika, preporuka i kontrolnih lista i njihovo sprovođenje. Osnovana su dva tela, koja su propisana u Direktivi 2010/63, Etička

¹²⁵ Action Plan-Serbia, 2019. *Action Plan – Serbia, Assessment of the national capacity and readiness to implement and enforce REACH, CLP, BPR and PIC in Montenegro and Serbia*, dostupno na: https://echa.europa.eu/documents/10162/1459379/wp5_action_plan_serbia_en.pdf/f9a0828f-ddc8-32e5-4cef-34bb9e1c2114?t=1615544961678

¹²⁶ „Službeni glasnik RS”, broj 41/09

¹²⁷ „Službeni glasnik RS”, broj 39/10

komisija za zaštitu dobrobiti oglednih životinja u svakoj naučnoj organizaciji i drugim pravnim licima koja vrše oglede, kao i Etički savet za dobrobit oglednih životinja. Ovo telo je ekvivalentno Nacionalnom komitetu za zaštitu životinja koje se koriste u naučne svrhe, koji je propisan u članu 49. Direktive 2010/63.¹²⁸

Za potpuno usaglašavanje Direktive 2010/63/EZ o dobrobiti oglednih životinja s nacionalnim zakonodavstvom, potrebno je uraditi izmene Zakona o dobrobiti životinja koje je prema Pregovaračkoj poziciji planirano do kraja 2020. godine, kao i usvajanje novog Pravilnika o dobrobiti oglednih životinja do kraja 2021. godine, ali to dosad nije realizovano.

Neophodno je nastaviti s daljim razvojem zakonodavnog okvira, kako kroz dalju harmonizaciju propisa, uzimajući u obzir nove uredbe EU, kao i izmene i dopune postojećih propisa, tako i jačanjem kapaciteta neophodnih za sprovođenje propisa.

¹²⁸ Vlada Republike Srbije (2019): Pregovaračka pozicija Republike Srbije za Međuvladinu konferenciju o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji za Poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promene

Sprovodenje propisa

Za poslove sprovodenja upravnih postupaka u ovoj oblasti zaduženo je Odeljenje za hemikalije pri Ministarstvu zaštite životne sredine. Propisani upravni postupci se sprovode, ali imajući u vidu obim i sadržaj dokumentacije koja se zahteva ovim postupcima, kao i poverljivost pojedinih podataka, neophodno je nastaviti sa unapređenjem sistema, i to posebno elektronske dostave podataka.

Registrar hemikalija

Elektronska dostava podataka putem elektronske platforme za upis hemikalija u Integralni registar hemikalija (eIRH) je počela s radom 2019. godine, sa odgovarajućom zaštitom i striktno definisanim nivoima pristupa podacima. I dalje postoje dodatne administrativne prepreke po pitanju dostavljanja obrasca prijave preko pisarnice Ministarstva, jer i dalje ne postoji elektronska pisarnica, već se potpisani obrazac fizički mora podneti Ministarstvu. Pored toga, postoje povremeno i tehničke poteškoće u radu na portalu, jer se dešava da je server preopterećen i da portal ne funkcioniše, pogotovo u martu, kada je najintenzivniji period za prijavljivanje hemikalija u Registrar.

Očekivalo se da će uvođenjem elektronske prijave i provera dostavljenih podataka i izdavanje rešenja od strane nadležnog organa biti ubrzana, jer upravni postupak od momenta dostavljanja podataka do konačnog izdavanja Rešenja o upisu hemikalije u Registrar probija sve zakonom predviđene rokove i prosečno traje po nekoliko godina, naročito za one privredne subjekte koji upisuju veliki broj hemikalija. Tokom prethodne godine smanjeno je kašnjenje izdavanja Rešenja o upisu hemikalija, ali se i dalje u nekim slučajevima probijaju zakonski predviđeni rokovi. Kao što je naglašeno u prethodnom izveštaju, potrebno je doneti rešenja po ubrzanom postupku za zahteve iz ranijih godina, a za koja još uvek nisu izdata rešenja, kroz pojednostavljenje procedure, u smislu zahteva

za dopunama dokumentacije, s obzirom na to da veliki broj tih hemikalija nije više u prometu ili su izmenile klasifikaciju, obeležavanje, a vrlo često i sastav.¹²⁹

Neophodno je nastaviti s daljim razvojem i tehničkim usavršavanjem samog eIRH portala i tokom tog procesa konsultovati se sa savetnicima za hemikalije, a kako bi oni dali svoje predloge i sugestije u cilju olakšavanja rada i kasnije bržeg pregleda podnetih zahteva. Neophodno je ažurirati bazu podataka supstanci na e-IRH portalu, s Pravilnikom o spisku klasifikovanih supstanci – Tabela 1 i usaglasiti nazine supstanci s domaćim propisima.

Potrebno je razmotriti iznose taksi za upis hemikalija u Registar, jer su preveliki opsezi (1-100, 100-500 itd.), tako da je ista taksa ukoliko se, na primer, prijavljuje samo jedna hemikalija i 99 hemikalija.

Jačanje administrativnih kapaciteta na poslovima upisa hemikalija u Registar je više nego neophodno, kako bi se unapredio rad portala i kako bi bio u skladu sa iznetim predlozima.

Takođe, potrebno je ponovo učiniti javno dostupnim, na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine, broj izdatih rešenja o Upisu u Registar hemikalija po godinama, kao i podatke o stavljanju hemikalija na tržište po klasama opasnosti kao statistički podatak. U vezi s tim, bilo bi korisno da Ministarstvo objavi i podatke o upisu supstanci koje izazivaju zabrinutost i da li su mere za smanjenje rizika koje privredni subjekti primenjuju dovoljne za kontrolu rizika od ovih hemikalija.

Biocidni proizvodi

Kao što je i konstatovano u Pregovaračkoj poziciji, glavni izazovi u vezi sa sprovođenjem Zakona o biocidnim proizvodima odnose se na nacionalno odobrenje biocidnih proizvoda, s obzirom na to da instrumenti koje predviđa BPR i čiji je cilj da olakšaju pristup informacijama o aktivnoj supstanci i biocidnom proizvodu (npr. pregovori o deljenju podataka, rešavanje sporova u vezi s deljenjem

¹²⁹ K27, 2020, Koalicija 27 (2020): Poglavlje 27 u Srbiji: Napredak u magli

podataka od strane Agencije, pristup R4BP) nisu dostupni MZŽS i srpskim podnosiocima zahteva za nacionalno odobrenje u periodu pre pristupanja.

Potrebno je unaprediti funkcionalnost e-IRH portala u delu koji se odnosi na biocidne proizvode i obezbediti visoke IT/bezbednosne zahteve. S obzirom na obim i sadržaj dokumentacije koja se zahteva ovim postupkom, kao i poverljivost pojedinih podataka, neophodno je unaprediti postojeću zaštitu i striktno definisati različite nivoe pristupa podacima (omogućiti direktno elektronsko dostavljanje podataka za vlasnike poverljivih podataka, tj. strane proizvođače, i s tim u vezi ograničiti nivo pristupa za uvoznike, a pri tom omogućiti savetnicima za hemikalije pristup svim podacima koji su im potreбни za izradu dokumentacije koju zahtevaju domaći propisi).

Predmeti opšte upotrebe

Pravilnik o utvrđivanju Programa monitoringa zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe za 2021. godinu u potpunosti je isti kao i za prethodnu godinu i njime je planiran inspekcijski nadzor 3.394 predmeta opšte upotrebe koji mogu sadržati supstance definisane propisima o zabranama i ograničenjima iz Zakona o hemikalijama i Zakonom o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe i odgovarajućim podzakonskim aktima i to: materijali i predmeti u kontaktu sa hranom (1.860), igračke (912), materijali i predmeti koji pri upotrebi dolaze u neposredan kontakt sa kožom, odnosno sluzokožom (622). Predmeti povučeni s tržišta se javno objavljaju u NEPRO sistemu (sistem obaveštavanja o nebezbednim proizvodima) koji je sastavni deo sistema tržišnog nadzora i ima svrhu da potrošačima omogući bolju zaštitu od nebezbednih proizvoda, a istovremeno i da edukuje sve učesnike na tržištu i podigne svest o značaju bezbednosti proizvoda^{130,131}.

I pored planiranog opsežnog monitoringa i za 2021. godinu, u NEPRO bazu u 2021. godini je uneto tek tri proizvoda koja su povučena s tržišta zbog hemijskog rizika. Rezultati sprovedenog monitoringa za 2021. godinu nisu objavljeni do

¹³⁰ MZ, 2009. Ministarstvo zdravlja, Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda („Službeni glasnik RS”, br. 41/2009, 77/2019)

¹³¹ NEPRO. Baza nebezbednih proizvoda, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija

trenutka pisanja ovog izveštaja, tako da nije moguće utvrditi da li je došlo do povlačenja proizvoda s tržišta niti da li su podaci o tome uneti u NEPRO bazu.

Program monitoringa zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe bi trebalo svake godine usklađivati s potrebama tržišta i donešenim propisima, konkretnije ograničenja i zabrana korišćenja hemikalija, čime bi se postigla bolja kontrola tržišta. S druge strane, ako je Plan monitoringa isti svake godine, onda nema potrebe da se donosi na godišnjem nivou.

Neophodno je omogućiti javnosti pristup rezultatima sprovedenog monitoringa.

Godina	Broj javno dostupnih objava nebezbednih proizvoda u NEPRO bazi u kategoriji hemijskog rizika	Broj uzoraka ocjenjenih kao hemijski neispravno na sadržaj bisfenola A, ftalata i metala u mreži Instituta i Zavoda za javno zdravlje*
2021	3	NP
2020	2	73
2019	35	89
2018	2	26
2017	1	36
2016	2	46
2015	0	69

* uzima se u obzir posude i pribor za životne namernice, ambalaža za životne namernice (predmeti i materijali u kontaktu sa hranom), dečije igračke, predmeti koji u upotrebi dolaze u neposredan kontakt sa kožom, odnosno sluzokozom.

NP nema podataka

Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“ svake godine objavljuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji.¹³² Izveštaj obuhvata i proizvode na koje se odnosi Lista ograničenja/zabranе proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja određenih opasnih supstanci, smeša ili proizvoda poput predmeta koji dolaze u kontakt sa hranom (pribor

¹³² Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ (2021): Godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji za 2020. godinu, dostupno na: https://www.batut.org.rs/download/izvestaji/Zdravstvena_ispravnost_predmeta_opste_upotrebe2020.pdf

i ambalaža), posuđe, igračke i predmeti za ukrašavanje (nakit). Poslednji objavljeni godišnji izveštaj se odnosi na 2020. Objavljeni podaci nisu u saglasnosti s podacima iz NEPRO baze za tu godinu, na osnovu čega se može zaključiti da se NEPRO baza i dalje neredovno ažurira, čime se potrošači uskraćuju za informacije o proizvodima koji sadrže opasne supstance.

Pored redovnog ažuriranja NEPRO baze od strane Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija na osnovu dostavljenih izveštaja sprovedenog inspekcijskog nadzora Ministarstva zdravlja, potrebno je da Ministarstvo zaštite životne sredine uspostavi mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama koji nalaže Ministarstvu da izradi i sprovede projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i živim organizmima, kako bi se pratio rizik koje hemikalije predstavljaju po zdravlje ljudi i životnu sredinu, odnosno kako bi se obezbedila kontrola načina korišćenja supstanci koje izazivaju zabrinutost i sprovođenje ograničenja i zabrana proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija.¹³³ Ovo je veoma značajna mera koju Ministarstvo dosad nije sprovelo, a koja bi omogućila sagledavanje stvarnog napretka smanjivanja rizika od najopasnijih hemikalija.

Infopult za hemikalije

Informativni put za hemikalije i biocidne proizvode Ministarstva zaštite životne sredine je uspostavljen 2010. godine i na svojoj veb-stranici čini javno dostupnim informacije i smernice namenjene, pre svega, privrednim subjektima koji stavljuju hemikalije i biocidne proizvode u promet u Republici Srbiji, ali i zainteresovanim građanima, odnosno potrošačima. Informativni pult je uspostavljen po ugledu na *help-desk* Evropske agencije za hemikalije i deo je HelpNet mreže Evropske agencije za hemikalije (ECHA), a od 2016. godine se zvanično nalazi i na veb-stranici ECHA.¹³⁴ Tokom izrade nove veb-stranice Ministarstva zaštite životne sredine 2020. godine, nije došlo do prenosa svih postojećih podstranica, odnosno informacija koje su se nalazile na njima, što je

¹³³ MZŠS 2009a. Ministarstvo zaštite životne sredine: Zakon o hemikalijama, „Službeni glasnik RS”, br. 36/2009. 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015.

¹³⁴ ECHA. European Chemicals Agency, HelpDesks, <https://echa.europa.eu/support/helpdesks>

i istaknuto u prethodnom Izveštaju iz senke. Tokom 2021. godine nije došlo do dopune Infopulta za hemikalije ovim dokumentima tako da ponovo naglašavamo da je neophodno unaprediti informacije, kao što su:

- 1.** Smernice i kriterijumi za upis biocidnog proizvoda u Privremenu listu, tj. konkretno učiniti javno dostupnim informacije o zahtevima/kriterijumima za ispitivanje efikasnosti biocidnog proizvoda po tipu proizvoda i njegovoj nameni. Netransparentnost ovih informacija dovodi do toga da se kompanijama traže dodatna ispitivanja koja one nisu mogle da predvide pre odluke o proizvodnji/uvozu i pripremi dokumentacije za upis u Privremenu listu, a to su često i ispitivanja efikasnosti koje nije moguće sprovesti u Republici Srbiji.
- 2.** Smernice za razgraničavanja biocidnih proizvoda. Na ovim kriterijumima i smernicama se insistira u praksi, dok se iste ne spominju u okviru Infopulta za hemikalije i biocidne proizvode.
- 3.** Objaviti sve neophodne vodiče Evropske agencije za hemikalije na srpskom jeziku koji se koriste u praksi i na kojima se insistira u okviru obuke i ispita za savetnika za hemikalije, kao i samog upravnog postupka.
- 4.** Imajući u vidu kompleksnost dokumentacije i kriterijuma za sproveđenje upravnih postupaka neophodne je uspostaviti sekciju „Najčešće postavljena pitanja“ i omogućiti efikasniju i direktniju komunikaciju sa zainteresovanim stranama, s obzirom na to da je komunikacija s privrednim subjektima i savetnicima za hemikalije svedena najčešće samo na elektronsku prepisku.

Pravo potrošača na informaciju o sadržaju supstanci koje izazivaju zabrinutost u proizvodima

Članom 27. Zakona o hemikalijama RS propisano je da na zahtev potrošača svaki snabdevač proizvoda koji u svom sastavu ima supstancu koja ispunjava kriterijume iz definicije supstance koja izaziva zabrinutost u koncentraciji većoj od 0,1% (m/m), u obavezi je da potrošaču dostavi dovoljno informacija,

koje su snabdevaču u tom trenutku dostupne, kako bi se omogućila bezbedna upotreba proizvoda, uključujući kao minimum naziv te supstance. Ovaj član se primenjuje na proizvode kao što su npr. odeća, nameštaj, igračke, elektronski uređaji i sl. U slučaju proizvoda kao što su hrana, lekovi, kozmetika, sredstva za čišćenje ili boje, obaveza informisanja primenjuje se samo na materijale od kojih je napravljena ambalaža ovih proizvoda.¹³⁵

U cilju olakšavanja potrošačima da zatraže ovu informaciju u skladu sa zakonskim pravom, od decembra 2019. godine građanima Srbije je dostupna mobilna aplikacija *Scan4Chem* pomoću koje se proizvođaču može poslati zahtev za informaciju o sadržaju supstanci koje izazivaju zabrinutost.¹³⁶ Samo pomoću ove aplikacije, od decembra 2020. godine skenirano i pretraženo je oko 13.000 proizvoda u Srbiji i poslato oko 3.000 zahteva za informaciju o sadržaju supstanci koje izazivaju zabrinutost u proizvodu.

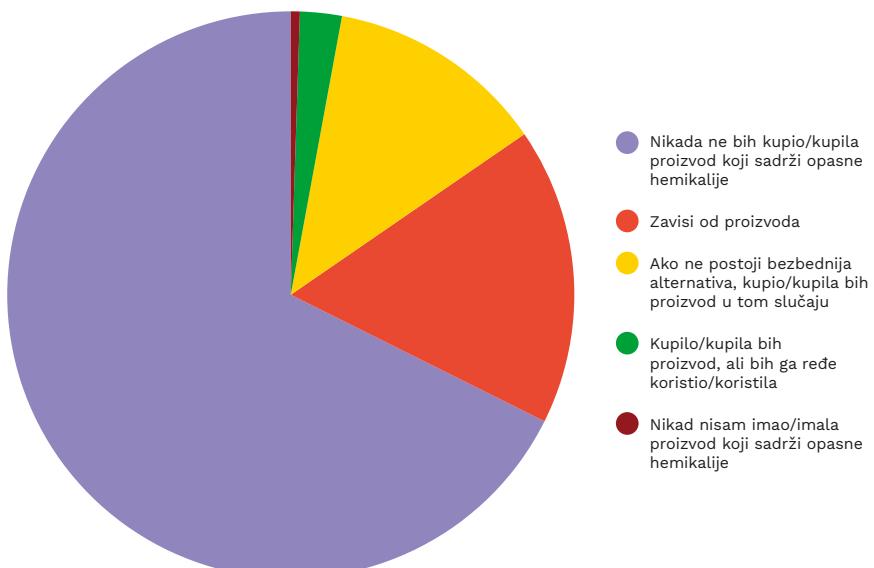
Na osnovu preliminarnih rezultata ankete koja je sprovedena među korisnicima aplikacije *Scan4Chem*, dva od tri građanina ne bi kupilo proizvod i/ili bi potražilo bezbednije alternative kada bi saznali da u proizvodu postoje opasne hemikalije. Oko 80% anketiranih korisnika i korisnica aplikacije koji su poslali zahtev za informaciju o prisustvu opasnih hemikalija u proizvodu je izjavilo da su odgovor kompanije dobili: nikad, retko ili ponekad¹³⁷ (ALHem, 2021).

¹³⁵ MZŽS 2009a. Ministarstvo zaštite životne sredine: Zakon o hemikalijama („Službeni glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015)

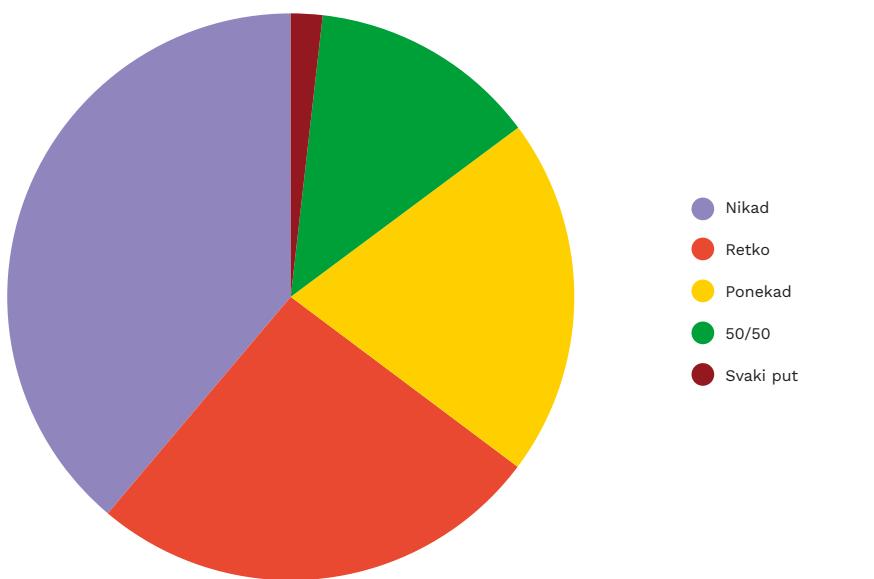
¹³⁶ ALHem, 2019. AskReach <http://alhem.rs/ask-reach/>

¹³⁷ ALHem 2021. Završna konferencija projekta „Ostvarivanje prava potrošača na informaciju o prisustvu opasnih hemikalija u proizvodima u Srbiji i zemljama Zapadnog Balkana”, <https://alhem.rs/zavrsna-konferencija-projekta-ostvarivanje-prava-potrosaca-na-informaciju-o-prisustvu-opasnih-hemikalija-u-proizvodima-u-srbiji-i-zemljama-zapadnog-balkana/>

PITANJE: Ako biste saznali da proizvod koji planirate da kupite sadrži opasne hemikalije, šta biste uradili?

PITANJE: Na osnovu evidencije u app, koliko često ste dobili odgovor od kompanije na zahtev za informaciju o opasnim hemikalijama u proizvodu?

* Preliminarni rezultati ankete koju je objavio ALHem. U 2022. godini se očekuje objavljivanje finalnih rezultata

Na osnovu povećanja zainteresovanosti potrošača za održive načine kupovine i sve češćeg promovisanja održivih rešenja u svakodnevnom životu može se očekivati da će sve više njih koristiti ovo pravo u budućem periodu, pa je neophodno da Ministarstvo zaštite životne sredine vrši nadzor nad sproveđenjem odredbe člana 27. Zakona o hemikalijama RS. Međutim, ova vrsta nadzora se godinama ne uvrštava u godišnji plan rada inspekcije.^{138,139} Kontrola zaštite prava potrošača u pogledu informisanja o supstancama koje izazivaju zabrinutost je od izuzetne važnosti kako bi se zaštitilo zdravlje građana i građanki, a s obzirom na to da se propisi o zabranama/ograničenjima hemikalija u proizvodima redovno ne ažuriraju, te ovo predstavlja jedini način da potrošači budu informisani o postojanju opasnih supstanci u proizvodima. Uslov za to je da kompanije ispunjavaju svoju zakonsku obavezu i dostavljaju informacije na prispele zahteve.

Potrebno je razmotriti uspostavljanje baze podataka o supstancama koje izazivaju zabrinutost u proizvodima, nalik SCIP bazi (*Substances of Concern In articles as such or in complex objects (Products)*) Evropske agencije za hemikalije, kako bi se reciklerima i potrošačima omogućilo bolje informisanje o sadržaju opasnih supstanci u proizvodima.

Projekti Ministarstva

Sredinom decembra 2021. godine predstavljeni su Specifični planovi implementacije REACH uredbe i Uredbe o biocidnim proizvodima (BPR), koji su izrađeni uz podršku Evropske unije u okviru Projekta „EU za bolju životnu sredinu – Razvoj okvira za usklađivanje sa zakonodavstvom EU u oblasti vazduha, hemikalija i horizontalnog zakonodavstva (EAS3 projekat)“. Tokom dve godine implementacije projekta, EU eksperți su zajedno s predstavnicima Ministarstva zaštite životne sredine radili na proceni legislativnih, institucionalnih nedostataka i nedostataka u implementaciji propisa, kao i merama i aktivnostima za njihovo otklanjanje. Izvršena je i procena troškova za njihovu implementaciju. U radu

¹³⁸ MZŽS, 2019. Ministarstvo zaštite životne sredine (2019): Plan inspekcijskog nadzora inspekcije za zaštitu životne sredine za 2020. godinu

¹³⁹ MZŽS, 2020b. Ministarstvo zaštite životne sredine (2020): Plan inspekcijskog nadzora inspekcije za zaštitu životne sredine za 2021. godinu

Radne grupe učestvovali su i predstavnici industrijskih udruženja. Međutim, organizacije civilnog društva nisu bile pozvane da se uključe u Radnu grupu. Za primenu ovih uredbi biće neophodno bolje informisanje javnosti, stručna usavršavanja i edukacija privrede, podizanje nivoa ekspertske znanja, pri čemu organizacije civilnog društva sigurno mogu dati svoj doprinos.

Što se tiče POPs hemikalija, Republika Srbija je harmonizovala nacionalno zakonodavstvo sa POPs uredbom, ali Nacionalni implementacioni plan (NIP) za sprovođenje Stokholmske konvencije, koji je ažuriran još 2015. godine, do danas nije usvojen. S obzirom na to da je Akcioni plan NIP-a projektovan do 2020. godine, može se smatrati zastarelim i neophodno je ažuriranje specifičnih akcionih planova koji su sastavni deo unapređenog NIP-a u okviru ovog dokumenta. Nije jasno zašto nije usvojen unapređen NIP, s obzirom na to da definiše jasne ciljeve, mere i aktivnosti za smanjenje izloženosti POPs hemikalijama. Republika Srbija je ratifikacijom Konvencije preuzeila propisane obaveze i ima usaglašenu domaću regulativu sa EU regulativom, tako da može da uspostavi adekvatnu kontrolu nad ovim supstancama. Usvajanje unapređenog NIP dokumenta bi otvorilo mogućnosti za korišćenje fondova kao što je GEF fond (eng. *Global Environment Facility*), koji obezbeđuje sredstva za implementaciju Konvencije za zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji u značajnom iznosu.

Pored navedenog, ova konvencija reguliše i emisije tzv. nemerno proizvedenih POPs jedinjenja (polihlorovanih dibenzodioksina i furana i drugih jedinjenja) koji se, između ostalog, oslobađaju i pri otvorenim procesima sagorevanja otpada. U Srbiji se beleži značajan porast broja požara na deponijama, a neki zahvataju velike površine. Zato je potrebno raditi na preventivnim merama kontrole izbijanja ovih požara. Pored toga, neophodno je uspostaviti adekvatan monitoring sadržaja dioksina u zemljištu, kao i u hrani koja potiče od uzgoja životinja u blizini deponija na kojima se dešavaju požari.

Bitno je naglasiti da potrošački proizvodi mogu da sadrže POPs hemikalije i završavaju na komunalnim deponijama. Zbog perzistentnosti ovih supstanci, kao i njihove toksičnosti i bioakumulativnosti, ove supstance prelaze u različite medijume životne sredine. Treba imati u vidu i probleme s prelaskom perfluorovanih jedinjenja iz otpada u vode, naročito na nesanitarnim i divljim

deponijama gde nema tretmana procednih voda, ali i sa sanitarnih deponija na kojima se tretman ovih voda ne radi na način koji odstranjuje ove supstance.

Takođe, važno je pomenuti pojavu spaljivanja kablova na otvorenom radi uklanjanja izolacije i oslobođanja bakarnih žica. Treba imati u vidu da su emisije nenamerno proizvedenih POPs hemikalija pri ovakvom spaljivanju ogromne i da je potrebno revidirati propise za kažnjavanje ovakvih postupaka i sprovesti adekvatne kampanje informisanja javnosti radi sprečavanja spaljivanja kablova na otvorenom.

U okviru projekta „Inicijalna procena kapaciteta za implementaciju Minamata konvencije o živi u Republici Srbiji“, koji je sprovedeo Ministarstvo zaštite životne sredine, uz tehničku podršku Programa UN za razvoj i finansijsku podršku Globalnog fonda za zaštitu životne sredine, izrađen je Nacionalni inventar emisije žive za Republiku Srbiju, kao i Izveštaj o proceni kapaciteta za implementaciju Minamata konvencije, koju je Republika Srbija potpisala 2014. godine. Izveštaj o stanju žive u Srbiji predstavlja važan korak ka ratifikaciji Minamata konvencije i donošenju mera za uspešno rešavanje problema u vezi sa živom. Međutim, iako je finalni Izveštaj u okviru projekta završen još 2018. godine, on nije javno dostupan. Dosad nije donesena odluka o ratifikaciji Minamata konvencije, iako su ekspertski tim i stručna služba Ministarstva zaštite životne sredine dali preporuku o potrebi ratifikacije. Ni ovde nije jasno zašto Republika Srbija nije ratifikovala ovu konvenciju, s obzirom na to da je ratifikovala Protokol o teškim metalima uz UNECE Konvenciju o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima (CLRTAP), da su već usvojene pojedine odredbe EU propisa o živi, kao i da postoji jasan plan u Pregovaračkoj poziciji za potpuno usaglašavanje propisa u vezi sa živom. Ratifikacija Minamata konvencije bi otvorila mogućnost za dobijanje sredstava za rešavanje problema sa živom, naročito uzimajući u obzir da je Republika Srbija imala dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu, gde postoje značajni izvori žive. Sredstva za sprovođenje ovih konvencija se daju i za smanjenje emisije žive (kao i POPs jedinjenja) iz termoelektrana na ugalj.

Završen je projekt „Jačanje sinergije u implementaciji Bazelske, Roterdamske, Stokholmske i Minamata konvencije u Republici Srbiji“, koji sprovodi Ministarstvo

zaštite životne sredine u saradnji sa UNDP-om, finansiran sredstvima iz specijalnog poverilačkog fonda UNEP-a. Urađeno je i nekoliko nacrti dokumenata javnih politika, koji dosad nisu usvojeni, niti su nacrti tih dokumenata javno dostupni. U okviru projekta uspostavljen je i novi BRSM IT portal (<https://brsm.ekologija.gov.rs>), koji je prevashodno bio namenjen za internu komunikaciju i razmenu zvaničnih podataka za izveštavanje u skladu sa zahtevima BRSM konvencija između nadležnih državnih organa. Prema našim saznanjima taj portal još nije u funkciji.

Treba istaći da je neophodno učiniti javno dostupnim informacije u vezi sa sprovodenjem svih konvencija koje su u nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine.

Finansiranje

Finansijski aspekt upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima detaljno je analiziran u prethodnim izveštajima Koalicije i od tada nije bilo značajnih promena.

Sistem upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima finansira se iz budžeta Republike Srbije. Ministarstvo zaštite životne sredine otvorilo je namenski podračun za upлату republičkih administrativnih taksi za hemikalije i biocidne proizvode. Međutim, s obzirom na strukturu i način funkcionisanja budžetskog sistema, nisu dostupni podaci u kom iznosu su prihodi ostvareni od taksi koje služe za pokriće troškova pružanja administrativnih usluga za sprovođenje upravnih postupaka i da li je i koliki deo troškova plaćen iz sredstava koja se ostvaruju od drugih poreskih obveznika, odnosno od onih koji od hemikalija i/ili biocidnih proizvoda ne ostvaruju prihode. Ovo nije u saglasnosti sa osnovnim principima utvrđenim REACH-om i Uredbom o biocidnim proizvodima (BPR), kao i pratećim sprovedenim uredbama EU kojima se uređuju naknade prema kojima troškove u vezi s regulatornim postupcima u pogledu hemikalija i biocidnih proizvoda moraju snositi privredni subjekti koji od njihovog stavljanja u promet ostvaruju prihode. U tom smislu ni novi Zakon o biocidnim proizvodima, usvojen 2021. godine, nije preuzeo sistem naknada po EU modelu, jer nije u skladu s domaćim sistemom kojim se uređuje naplata taksi i naknada, a koji je potrebno što pre izmeniti. S obzirom na to da bi se namenski prikupljena sredstva (naknade), između ostalog, koristila i za procenu opasnosti, izloženosti i rizika od biocidnih proizvoda (što ne spada u uobičajeni administrativni postupak), korist bi imali svi građani i građanke Srbije, jer se time štiti zdravlje ljudi i životna sredina.

Iako oblast javnih nabavki spada u Poglavlje 5, treba istaći da zelene javne nabavke predstavljaju važan ekonomski instrument koji može doprineti ekonomskom razvoju, uz smanjenje uticaja po životnu sredinu kroz ceo životni vek proizvoda. Za određene grupe proizvoda, kao jedan od kriterijuma EU za zelene javne nabavke,

zahteva se informacija o prisustvu supstanci koje izazivaju zabrinutost (npr. IT oprema, nameštaj), dok su za druge proizvode, kao što su sredstva za čišćenje, boje i lakovi, odsustvo supstanci koje izazivaju zabrinutost uslov za kriterijum za zelenu nabavku. Primena zelenih javnih nabavki u javnom sektoru bi mogla doprineti boljoj komunikaciji o opasnim supstancama u proizvodima, a samim tim i smanjenju rizika po zdravlje ljudi i životnu sredinu. Ministarstvo zaštite životne sredine je tokom 2021. godine pristupilo izradi dokumenta „Program za cirkularnu ekonomiju sa Akcionim planom 2022-2024”, koji predstavlja prvi dokument javne politike za cirkularnu ekonomiju u Srbiji. U tom dokumentu zelene javne nabavke su jasno prepoznate, s definisanim ciljem, merama i aktivnostima. Prva planirana mera jeste definisanje prioritetnih grupa roba, usluga i radova za uključivanje zelenih kriterijuma u postupke javnih nabavki u Srbiji, što je 2019. godine i predložila organizacija Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) u inicijativi koja je podneta Ministarstvu zaštite životne sredine zajedno sa 20 organizacija civilnog sektora u Srbiji, a što smatramo pozitivnim ishodom procesa zagovaranja civilnog sektora. Organizacija ALHem je, kao zainteresovana strana, aktivno učestvovala u procesu javnih konsultacija, održanih krajem oktobra 2021. godine, kao i u javnoj raspravi u januaru 2022. godine i dostavila je svoje sugestije, s navođenjem konkretnih predloga za izmenu i/ili dopunu Programa. Efektivno uspostavljanje sistema zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji imalo bi veliki značaj za stvaranje održive ekonomije, podsticanje cirkularne ekonomije, inovacija i povećanje kvaliteta života svih građana u Srbiji.

Preporuke

Strateški i zakonodavni okvir

1. Uspostaviti adekvatnu dinamiku usaglašavanja s relevantnim izmenama i dopunama propisa EU u ovoj oblasti.
2. Ratifikovati Minamata konvenciju o živi.
3. Ažurirati i usvojiti NIP za sprovođenje Stokholmske konvencije o POPs.
4. Usvojiti Strateški dokument i Akcioni plan za jačanje sinergije u implementaciji: Bazelske, Roterdamske, Stokholmske i Minamata konvencije.
5. Usvojiti Zakon o sprovođenju REACH Uredbe.
6. Usvojiti Zakon o sprovođenju BPR Uredbe.

Sprovođenje propisa

7. Ojačati administrativne i stručne kapacitete u ovoj oblasti, naročito na poslovima upisa hemikalija i biocidnih proizvoda u Registar, kao i upravljanja biocidnim proizvodima, zbog uvođenja novog postupka priznavanja akta iz EU koji proističe iz novog Zakona o biocidnim proizvodima.
8. Rešiti po ubrzanom postupku zahteve za upis hemikalija u Registar hemikalija iz ranijih godina, a za koje još uvek nisu izdata rešenja, kroz pojednostavljenje procedure u smislu zahteva za dopunu dokumentacije.

- 9.** S obzirom na obim i sadržaj dokumentacije koja se zahteva postupkom upisa biocidnih proizvoda u eIRH, kao i poverljivost pojedinih podataka, neophodno je unaprediti postojeću zaštitu i striktno definisati različite nivoe pristupa podacima.
- 10.** Osnovati zajedničko telo za integrисано upravljanje hemikalijama, kako bi se uspostavila zadovoljavajuća saradnja i koordinacija između svih relevantnih sektora i obezbedilo bezbedno upravljanje hemikalijama kroz čitav životni ciklus, odnosno donošenje i sprovođenje integrisanog programa upravljanja hemikalijama. Zajedničko telo bi trebalo da se sastoji od predstavnika/predstavnica nadležnih državnih organa u oblasti upravljanja hemikalijama i predstavnika/predstavnica industrije, naučno-istraživačkih i nevladinih organizacija.
- 11.** Pojačati inspekcijski nadzor nad poslovima kontrole hemikalija i biocidnih proizvoda.
- 12.** Pojačati inspekcijski nadzor nad primenom Zakona o predmetima opšte upotrebe.
- 13.** Unaprediti informacije na Informativnom pultu za hemikalije kao što su: smernice i kriterijumi za upis biocidnog proizvoda u Privremenu listu, vodiči koji se primenjuju u praksi i najčešće postavljana pitanja.
- 14.** Ponovo učiniti dostupnim podatke o Registru hemikalija o broju prijavljenih hemikalija po klasama opasnosti na veb-sajtu Ministarstva zaštite životne sredine.
- 15.** Uspostaviti nadzor nad sprovođenjem člana 27. Zakona o hemikalijama i zaštititi prava potrošača.
- 16.** Redovno ažurirati NEPRO bazu.

- 17.** Učiniti javno dostupnim informacije o sprovođenju svih konvencija koje su u vezi sa upravljanjem hemikalijama na veb-sajtu Ministarstva zaštite životne sredine.
- 18.** Uraditi prioritizaciju proizvoda, usluga i radova za uključivanje kriterijuma za zelene javne nabavke u postupke javnih nabavki u Srbiji i odrediti koliko procenata od ukupnog broja sprovedenih javnih nabavki za svaku prioritetnu grupu treba da budu zelene nabavke.
- 19.** Uspostaviti mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama kojim se nalaže Ministarstvu zaštite životne sredine da izradi i sproveđe projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i živim organizmima.
- 20.** Uključiti kriterijume za zelene javne nabavke u postupke javnih nabavki u Srbiji.

Finansiranje

- 21.** Izmeniti domaći sistem kojim se uređuje naplata taksi i naknada preuzimanjem EU modela finansiranja sistema za upravljanje hemikalijama i biocidnim proizvodima, kojima će se osigurati da naknade u vezi s regulatornim postupcima u pogledu hemikalija i biocidnih proizvoda snose privredni subjekti koji od njihovog stavljanja u promet ostvaruju prihode.

UPRAVLJANJE HEMIKALIJAMA

Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“ svake godine objavljuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u RS. **IZVEŠTAJ SADRŽI I BROJ HEMIJSKI NEISPRAVNIH PREDMETA** na sadržaj bisfenola A, ftalata i metala.

Predmeti povučeni s tržišta se **JAVNO OBJAVLJUJU U NEPRO SISTEMU** (sistem obaveštavanja o nebezbednim proizvodima), koji je sastavni deo sistema tržišnog nadzora i ima svrhu da potrošačima omogući bolju zaštitu od nebezbednih proizvoda.

U 2021. GODINI, U NEPRO BAZU JE UNETO TEK TRI PROIZVODA.

Broj javno dostupnih objava **nebezbednih proizvoda** u NEPRO bazi u kategoriji hemijskog rizika

Broj uzoraka ocenjenih kao **hemijski neispravno** na sadržaj bisfenola A, ftalata i metala u mreži Instituta i Zavoda za javno zdravlje*

nema podataka
73
89
26
36
46
69

* uzima se u obzir posuđe i pribor za životne namernice, ambalaža za životne namernice (predmeti i materijali u kontaktu s hranom), dečije igračke, predmeti koji u upotrebi dolaze u neposredan kontakt sa kožom, odnosno sluzokožom)

DA LI SU POTROŠAČI ADEKVATNO INFORMISANI O HEMIJSKI NEBEZBEDNIM PROIZVODIMA NA TRŽIŠTU RS?

Poređenje rezultata iz Izveštaja ovog instituta i broja prijava u NEPRO sistemu **UKAZUJE DA SE NEPRO BAZA NEREDOVNO AŽURIRA**, čime se potrošači uskraćuju za informacije o proizvodima koji sadrže opasne supstance.

